

## ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ВЛАДНОЇ ВЕРТИКАЛІ ЯПОНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

*Статтю присвячено аналізу формування владної вертикалі японського суспільства у IX-XVIII ст. Автор звертає увагу на особливості цього процесу, характерні лише для японського суспільства. Матеріал статті подано в розрізі нової концепції «японської моделі», розробленої відомим японським соціологом Е. Хамагуті і досліджуваної українським професором В. Резаненком (Центр сходознавства при НаУКМА). Автор виокремлює три основні особливості формування зазначеної владної вертикалі: співіснування горизонтальних зв'язків з владною вертикаллю; непохитність внутрішньої ієрархії владної вертикалі японського суспільства, що уособлювалась устроєм феодального клану даймьоке; еволюційний характер владної вертикалі, що модифікувалась у відповідь на виклики середньовіччя та Нового часу, залишивши незмінною свою сутність. Визначення цих характерних рис дає поштовх для нового наукового погляду на процес формування японського суспільства.*

У статті йдеться про специфіку формування владної вертикалі в Японії у період від доби Хей-ан (794-1192 рр.) до Нового часу. Основна увага в роботі приділяється виокремленню специфічних особливостей цього процесу, притаманних лише японському суспільству. Зазначена тематика зацікавила автора своєю новизною. Адже, як відомо, більшість істориків-схознавців звертаються до історії Японії середньовіччя та Нового часу, політологи ж переважно досліджують політичну систему сучасної Японії, тому їхнім дослідженням бракує комплексності. Новизна статті полягає саме в комплексному підході до висвітлення процесу формування владної вертикалі японського суспільства. Дослідження було проведене з використанням матеріалів монографії «Що таке японська модель?», упорядником якої є професор Е. Хамагуті.

Для висвітлення проблеми формування владної вертикалі японського суспільства можна використати кілька підходів, основними з яких є:

- етатистський підхід, що використовується, зокрема, при аналізі формування державницької ідеї, яка відіграла значну роль у процесі японського державотворення;
- підхід, при якому увага дослідника зосереджується на створенні та еволюції суспільних інститутів;
- комплексний підхід, що дає змогу шляхом дослідження трансформації суспільних та державних інститутів виокремити особливості формування владної вертикалі суспільства.

На думку автора, для розкриття обраної теми найефективнішим є використання комплексного підходу, що дає змогу досліднику спеціально не зупинятися на деталізованому викладі історичних

фактів, а зосереджувати увагу на особливостях формування владної вертикалі японського суспільства.

Автор вважає, що про формування владної вертикалі японського суспільства можна говорити лише у зв'язку з існуванням інституту самурайства, створення якого припадає на добу Хей-ан. На той час самураї були вояками - представниками аристократичного прошарку суспільства, які потребували власних земель для утримання родини, прислуги і надання допомоги самурайським угрупованням (бусідан), до складу яких вони входили. Із привласненням земель самураї ставали землевласниками (рюсьо), тобто феодалами. Під час середньовічних громадянських воєн вони разом із сьогунатом узурпували судові та адміністративні права. Так, захоплюючи державні посади, самурайство стало стрижнем державного управління. Як відомо, в середині XVI століття, під час міжусобних воєн, до Японії було завезено вогнепальну зброю, яка прийшла на зміну холодній зброї. Відповідно, використання вогнепальної зброї призвело до реорганізації військ і тактики ведення військових операцій.

Слід зазначити, що в Японії основні елементи військової організації впроваджувались у цивільні структури управління. Це був природний процес, що зумовлювався як зовнішніми, так і внутрішніми факторами. Так, існувала необхідність у будь-який час бути готовими до захисту територій. Крім того, специфічні природні умови потребували чіткого розподілу обов'язків під час різного роду катаклізмів. Зазначений комплекс умов, чинний як для воєнних, так і для мирних часів, спричинив потребу формування вертикалі управління, що базувалася на міцних зв'язках між нижчими і вищими.

Ця вертикальна система зв'язків прийшла на зміну системі горизонтальних зв'язків між самураями-феодалами. Проте автор переконаний, що про повне заміщення однієї системи іншою говорити не можна. Так, з утвердженням вертикалі управління суспільством, на кожному її рівні залишилася своя «горизонталь», яка сама по собі не відповідала вимогам часу, але у системі вертикальних зв'язків між нижчими і вищими повністю забезпечувала нормальну суспільну життєдіяльність. Отже, співіснування горизонтальних зв'язків з владною вертикаллю японського суспільства стало її важливою особливістю.

У контексті розглядуваної теми слід зробити наголос на тому, що в японському суспільстві епохи Токугава феодальний клан даймьоке став важливою політичною одиницею. Військова система даймьоке мала таку структуру: голова клану хансю (藩主) - головний васал даймьо ітімон - каро (一門・家老) - голова угруповання кумігасіра (組頭) - член угруповання моногасіра (物頭) - рядовий вояк хейсі (平士) - піхотинець каті (徒歩) - піхотинець асігару (足輕) - прислуга, обозні тюкан - комоно (中間・小者). Автор вважає слушним наголосити на тому, що успадкування військових рангів говорить про фактичну незмінність зазначеної внутрішньої ієрархії, яка уособлювала сутність даймьоке і його структуру. Отже, непохитність внутрішньої ієрархії феодального клану даймьоке стала ще однією особливістю формування вертикалі управління японським суспільством.

Слід зазначити, що в Новий час система управління в Японії зазнала змін, які, проте, не торкнулися сутності владної вертикалі. Так, по-перше,

були законодавче заборонені збройні сутички між самураями, що обмежило останніх як вояків. По-друге, у Новий час було введено уніфіковану систему сплати податків, що можна вважати економічним обмеженням. По-третє, уряд делегував судові та адміністративні права чиновникам на місцях, що постало як адміністративне обмеження для самурайства. Тобто урядове управління підвладними територіями стало централізованим, що означало посилення владної вертикалі японського суспільства, а голови феодальних кланів з військових перетворилися на чиновників. Проте ця бюрократична система управління не змінила своєї сутності, залишившись модифікованою владною вертикаллю японського суспільства, яка сформувалась у військовій системі епохи Токугава. Отже, автор вважає необхідним наголосити на тому, що такий еволюційний характер владної вертикалі став ще однією її особливістю.

Проведене дослідження дає змогу авторові визначити три особливості формування владної вертикалі японського суспільства:

- 1) співіснування горизонтальних зв'язків з владною вертикаллю японського суспільства;
- 2) непохитність внутрішньої ієрархії владної вертикалі, що уособлювалася феодальним кланом даймьоке;
- 3) еволюційний характер формування владної вертикалі японського суспільства.

Визначення цих характерних рис дає поштовх для проведення нових наукових розвідок процесу формування японського суспільства. В той же час автор наголошує на тому, що досліджувана тема може бути розвинута у дослідження перспектив еволюції владної вертикалі японського суспільства.

*V. Kostyrina*

## PECULIARITIES OF FORMING OF POWER VERTICAL IN JAPANESE SOCIETY

*The article is dedicated to the analyses of power vertical in IX-XVII centuries in Japan. The author pays special attention to characteristic features of this process that can be found only in Japanese society. A new conception of «Japanese Model» studied by Japanese researcher E. Hamaguchi and Ukrainian professor V. Rezanenko (Center for Oriental Studies at UKMA) is used in the article. The conducted research gives the author an opportunity to show three main peculiarities of power vertical in Japanese society: coexistence of horizontal and vertical relationships; permanent hierarchy of power vertical in Japanese society; a specific evolution of form of power vertical according to the process of historical development. These characteristic features give new scientific approach to the developing of Japanese society.*